

MAURA ZÁTONYI OSB

Človek – upornik ali sodelavec?

*Hildegarda iz Bingna o Stvarniku
in kroni stvarstva*

Uvod: aktualnost in pomembnost sv. Hildegarde iz Bingna

V začetku novega tisočletja, leta 2012, je papež Benedikt XVI. sv. Hildegardo iz Bingna (1098–1179), ki je bila opatinja dveh samostanov¹ ob Renu, povzdignil za cerkveno učiteljico. S tem pomembnim cerkvenim priznanjem je papež ovekovečil njeno veličino in sporočilo.

Papež Benedikt XVI. je v apostolskem pismu *Lux sui populi*, s katerim je 7. oktobra 2012 opatinjo Hildegardo razglasil za svetnico in cerkveno učiteljico, med drugim zapisal: »Nauk svete benediktinke je kažipot za človeka romarja, homo viator. Njeno sporočilo je izredno aktualno v današnjem svetu, dovzetnem zlasti za celotno podobo kreposti, ki jih je živela in predlagala. Mislimo na primer na Hildegardino karizmatično in spekulativno zmožnost, ki se javlja kot živa spodbuda za teološko raziskovanje; mislimo na njeno premišljevanje o Kristusovi skrivnosti v njeni lepoti; na dialog Cerkev in teologije s kulturo, znanostjo in sodobno umetnostjo; na ideal posvečenega življenja kot možnost človeškega uresničenja; na ovrednotenje liturgije kot slavlja življenja; na pristno prenovo Cerkev, ki izhaja iz spreobrnjenja srca, ne iz jalovega spreminjanja

Sr. dr. Maura Zátonyi OSB, benediktinska opatinja sv. Hildegarde, Eibingen; Akademija znanosti in leposlovja Mainz, Nemčija. Članek: »Rebell oder Mitarbeiter Gottes? Hildegard von Bingen zu einem bekehrten Umgang mit der Schöpfung« je z dovoljenjem prevedel Anton Štrukelj.

struktur; mislimo na njeno rahločutnost za naravo, saj moramo njene zakonitosti braniti in jih ne smemo poškodovati.«²

Hildegarda iz Bingna je znana po svojih videnjih. Iz njih je nastalo celotno njeno pomembno teološko delo, ki daje celovito opredelitev razmerja med Bogom, svetim in človekom: Hildegarda razlaga stvarstvo in zgodovino ter človeka sredi sveta iz odrešitjsko-zgodovinskega vidika.³ V zapisih Hildegardinih videnj se zrcalita njena vera in njena živa povezanost z Bogom. S svojimi videnji hoče pokazati človeku pot k zveličanju, ko jasno pove, da je Bog že prišel in nenehno prihaja k človeku. Hildegarda hkrati ve, da more človek v svoji svobodi sprejeti ali odkloniti Božjo ponudbo zveličanja. Svetnica vedno znova opisuje stisko človeka, ki zavrača Boga; prikazuje pa tudi posledice človeške zatajitve in človeškega greha v stvarstvu. V svojem videnju, zabeleženem v *Knjigi zaslug življenja* (*Liber vitae meritorum*), opisuje, da prvine povzdigujejo svoj glas in tožijo zaradi svojega bednega stanja. Odgovarja jim kozmična oseba, ki je v središču tega spisa in simbolizira Boga: »In slišal sem močan glas, ki je iz prvin sveta govoril Možu: 'Ne moremo teči in dokončati svoje poti tako, kakor je to določil naš Gospodar. Kajti ljudje nas s svojimi hudobnimi dejanji obračajo kakor mlin. Zato zaudarjamo od kuge in lakote ter vpijemo po celotni pravičnosti'. Mož pa je odgovoril: 'S svojo metlo vas bom očistil in bom od časa do časa trpinčil ljudi, dokler se ne vrnejo k meni. V tistem času bom mnoga srca pripravil po svojem Srcu. In kadarkoli boste zamazani, vas bom očistil s trpinčenjem onih, ki vas onesnažujejo. Kdo bi me mogel ponižati?' Vetrovi so postali bolj vroči zaradi smradu, zrak izpljuva umazanijo, ker ljudje ne odpirajo svojih ust poštenosti. Tudi zelišča venejo zaradi krivičnega praznoverja popačenih ljudskih množic, ki vsako stvar obračajo po svojih željah in govorijo: Kje je vendar tisti Gospod, ki ga nismo nikoli videli? Odgovarjam jim: Ali me ne vidite podnevi in ponoči? Ali me ne vidite, ko sejete in ko setev zalivam z dežjem, da raste? Celotno stvarstvo hrepeni po svojem Stvarniku in očitno razodeva, da ga je nekdo ustvaril. Človek pa je upornik in svojega Stvarnika deli na mnoga ustvarjena bitja. A kdo je naredil spise v modrosti?

Preiskujte v njih, kdo vas je ustvaril! Dokler stvarstvo opravlja svoje naloge po vaših prisilah, ne boste imeli popolnega veselja. Ko pa bo stvarstvo ovenelo v suši, bodo izvoljeni videli največje veselje v življenju vseh radosti.«⁴

Ta opis nas še danes preseneča s svojo aktualnostjo. Tožba prvin izraža isto, kar papež Francišek zapiše na začetku svoje okrožnice *Laudato si'*: »Ta sestra se pritožuje zaradi zla, ki ji ga povzročamo z neodgovorno rabo in zlorabo dobrin, s katerimi jo je obdaril Bog. Rastli smo z mislijo, da smo njeni lastniki in gospodarji, da nam je dovoljeno njeno ropanje. Nasilje, ki tli v človeškem srcu, ranjenem zaradi greha, se razodeva tudi v bolezenskih znakih, ki jih opažamo v prsti, vodi, zraku in živih bitjih.«⁵

Če se Hildegardin opis stanja po skoraj 900 letih tako prese-netljivo ujema z besedami papeža Franciška, je vredno premisliti, da se onesnaževanje okolja tiče splošne človeške težave. Hildegardi je očitno uspelo postaviti diagnozo, ki je preživela stoletja. Zato smemo pričakovati, da navaja tudi rešitve, ki morejo biti danes prav tako učinkovite.

1. Bog v svoji ljubezni podarja človeku svobodo

Hildegarda spregovori o Bogu v luči njegove ljubezni. Ljubezen pa se more razvijati samo v svobodi. Bog je ustvaril človeka po svoji podobi, saj hoče, da tudi mi ljubimo in nismo lutke v njegovi roki.

Ko je Bog pogledal človeka, mu je bil zelo všeč, ker ga je ustvaril po svoji podobi in sličnosti, da bi glasno oznanjeval vsa čudovita božja dela. Človek je namreč popolna mojstrovina Boga, saj je Bog vse stvari naredil zaradi njega. S poljubom prave ljubezni mu je dovolil, da ga s svojim razumom slavi in hvali.⁶ V tem videnju Hildegarda pojasnjuje, da je človekova bogopodobnost (*secundum tunicam imaginis suae et secundum similitudinem suam*) v tem, da nam je Bog naklonil dar razumnosti (*rationalitas*). Tako more človek v stvarstvu oznanjati in slaviti zveličavna božja dela. Po daru razumnosti je človek med vsemi ustvarjenimi bitji »zmožen

Boga«, ker more Boga spoznati in ga tako v stvarstvu napravljati spoznavnega.

Na temelju svoje razumnosti je človek – tako kakor angeli – ustvarjen v slavo Boga.⁷ Ker pa je ustvarjen tudi s telesom – in v tem presega angele –, more delovati v svetu. Tako je v svojem z razumom in telesom obdarovanim bitjem zmožen nadaljevati in dopolnjevati božje stvariteljsko delo. S tem se izkazuje kot popolno, dovršeno delo Boga (opus plenum Dei).⁸ Človek je povabljen, da v vidnem stvarstvu nadaljuje ustvarjalno delo Boga. Hildegarda to ponazarja v nekem videnju: »Sredi zgradbe sveta stoji človek, ker je močnejši kakor druga ustvarjena bitja, ki v živijo v njej. Po postavi je sicer majhen, a velik po moči svoje duše. Svojo glavo usmerja navzgor, svoje noge navzdol: tako giblje zgornje in spodnje prvine. Prav tako jih prešinja z deli, ki jih opravlja s svojo desno in levo roko, ker ima to oblast v moči svojega notranjega človeka.«⁹

Hildegardino teološko načelo je utemeljeno v spoznanju, da je človek postavljen v središče stvarstva, torej zavzema odlično mesto v stvarjenjskem redu. Človek ima nalogo, da oblikuje svet: more delovati!

V moči božje ljubezni je človek obdarovan s svobodo. S tem je prestavljen v položaj, da se odloča za svoj ustvarjeni namen ali proti njemu. Hildegarda opisuje človekov položaj, ko je na razpotju.¹⁰ Naloženo mu je v prosto odločitev, da izbira med možnostma, ali dela dobro in se s tem potrjuje za odgovornega, ali se odloči za zlo in se s tem odvrne od svojega namena, kakršnega hoče Bog. Svobodna odločitev vsebuje stvarno možnost, da more izbrati zlo.

Hildegardino pojmovanje človeka na razpotju vključuje njegovo veličino, pa tudi njegovo ogroženost. Čeprav Hildegarda vedno znova poudarja pozitivno in lepo plat stvarstva, vse njeno delo preveva zavest, da je človek izpostavljen zlu. To dinamiko nazorno razvija v prvem delu svoje knjige *Scivias*. V posameznih videnjih (*Scivias I*, 2–5) gleda razne vidike ustvarjenosti. Človeka opisuje v njegovi spolnosti kot moža in ženo (2. videnje), v njegovi odgovornosti za naravo (3. videnje), kot svobodno delujočega posameznika (4. videnje) in kot bitje občestva (5. videnje). Ne zamolči pa možne

obrnitve tega ustvarjenega namena: zloraba spolnosti (2. videnje), izčrpavanje zaupanega mu stvarstva (3. videnje), malikovanje duševnih moči (4. videnje), zavračanje občestva z Bogom (5. videnje).¹¹ Vse to je stvarnost, ki nas osramoti in strezni.

2. Človekovo zavračanje: upornik

Bog vključuje človeka v svojo ljubezen do stvarstva in mu daje delež pri ustvarjalni usmeritvi k ustvarjenim bitjem. Vabi ga, da bi deloval v svetu kot Božji sodelavec (*operarius Dei*).¹² Človek pa more zaradi svoje svobode zlorabljeni stvarstvo in odklanjati svojo nalogo, da deluje kot Božji sodelavec. Tedaj se obnaša kot upornik, kakor Hildegarda to izraža na začetku navedenega videnja.¹³ Tam opisana tožba prvin zelo drastično ponazarja posledice človekovega zavračanja stvarjenjskega naročila.

Hildegarda vidi vzrok za vse nesreče v naravi v človekovem napačnem ravnanju. Hiba naše odgovornosti obstaja v pomanjkanju pravičnosti in ljubezni do resnice oz. v sledenju sebičnih ciljev.¹⁴ Vsa ta zgrešena ravnanja Hildegarda naposled razlaga s pozabljenjem, s pozabljanjem Boga, kar moremo razlagati tudi kot brezbržnost. Človek pozablja na svoj izvor in svoje mesto v stvarstvu. S tem izgublja temelj in varnost svojega bivanja.

V knjigi *Liber vitae meritorum* se Hildegarda izrecno ukvarja z bistvom pozabljanja Boga (*oblivio*). To pregreho ponazarja – v skladu s svojo slikovito govorico videnj – v liku kuščarja, ki postavlja svoje noge na oblake.¹⁵ Podoba nazorno izraža površnost, ki jo prinaša nenehna spremenljivost (*in diversa vicissitudine*).¹⁶ Tako izginja vsaka opora v človekovem bivanju. Ta nestanovitnost pozabljanja je povezana z osamljenostjo. Pozabljanje Boga po njenih besedah izpričuje nezmožnost, da bi se povezali: »Ker me Bog ne pozna in ga jaz ne poznam, zakaj naj bi se odrekel svoji volji? Bog me noče in ne čutim ga ... Mnogi pa mi glasno govorijo o drugem življenju, ki ga ne poznam in ne slišim ter mi ga nihče na pokaže.«¹⁷

Izgubljenost zaradi pozabljanja Boga, ki ne upošteva ne Boga ne ljudi, na prvi pogled daje neomejene možnosti delovanja,¹⁸ a jo Hildegarda naposled razkrinka kot otrdelost srca (*duritia cordis*), kot popolno pomanjkanje tega, kar oživlja človekovo bivanje.¹⁹

Hildegarda pred mračnim ozadjem pozabljanja Boga pojasni, da je priznavanje Boga Stvarnika pred sleherno spremembo v odnosu do narave.²⁰ Odločno poudarja, da se more človek ustrezno vesti do narave samo, če sprejme svoje ustvarjeno bitje, če se zave-da, da ni sam ustvaril sveta in sebe, ter prizna Boga kot začetnika življenja. Šele iz tega priznavanja svojega mesta v stvarstvu izhajajo pravičnost in odgovornost ter izpolnjevanje naloge v stvarstvu.

3. Spreobrnjenje: Božji sodelavci

Kako more to pravilno ravnanje s stvarstvom dobiti ustrezen izraz, pokaže Hildegarda v videnjih v *Liber vitae meritorum*. Tam slišimo glasove 35 kreposti (*virtutes*), ki utelešajo pozitivne moči (*virtus*) in simbolizirajo kreposti (*virtus*). Nekatere kreposti, npr. milosrčnost (*miserecordia*) in zmernost (*discretio*), opisujejo pogoje za uravnotežen odnos človeka do stvarstva in ustvarjenih bitij med seboj: »Zelišča s svojimi cvetovi dajejo drugim rastlinam svoj vonj; kamen daje drugemu kamnu svojo vlago in vsako ustvarjeno bitje se z objemom zavzema za sebi sorodna bitja. Vsa ustvarjena bitja služijo tudi človeku in mu v tem služenju prostovoljno omogočajo vse dobro ... Jaz pa sem v zraku in v rosi in jaz sem ljubka rast v vsej zelenini, moja notranjost je z vso pripravljenostjo pomagati naklonjena vsakomur. Jaz sem bil navzoč v tisti besedi 'Bodi' (1 Mz 1,3), po kateri so nastala vsa ustvarjena bitja, ki služijo človeku ... S svojimi očmi zaznavam vse potrebe in sem z njimi povezan. Vse polomljeno spajam za ozdravitev, kajti jaz sem mazilo za vsako bolečino.«²¹

Vse, kar je Bog uredil, daje odgovor drug drugemu. »Zvezde se lesketajo pred lunino svetlobo in mesec sveti pred ognjem sonca. Vse je podrejeno višjemu in nič ne preseže svoje mere.«²²

Te kreposti po eni strani kažejo na služenje, ki ga stvarstvo daje človeku, po drugi pa izražajo vsestransko povezanost, po kateri so vsa ustvarjena bitja naravnana drugo na drugo in si med seboj pomagajo, ko podarjajo naprej svoje darove. To sozvočje z zaupano naravo pa je utemeljeno v nravno odgovornem življenju, kar čudovito izražajo besede pravičnosti (*iustitia*): »Zato priznavam darove Svetega Duha, ki jih vidim v človeku, kot božja dela in sem zanje simfonija. S pravičnostjo držim kraljevski diadem v stvareh in njihovih delih, gledam jih v časti in delujem z njihovimi deli ... Po Bogu sem namreč krepko zdravilo in ne zaidem v pogubno sušo, ker sem jaz cvetenje vseh dreves, ki jih zima ne izsuši in ki se v viharju ne polomijo.«²³

Odločilna naravnost, ki jamči, da človek izpolnjuje svojo odgovornost za stvarstvo, je pokorščina (*oboedientia*). Ta je za Hildegardo božja moč kozmičnih razsežnosti, ker je bila prisotna že pri stvarjenjskem dejanju.²⁴ Pokorščina raste iz ljubezni²⁵ in ustvarja povezanost (*ligatura*),²⁶ ki osvobaja človeka v njegovi ustvarjenosti. S tem človek premaga praskušnjava, da bi se šopiril nasproti Bogu kot upornik. Ravno šele v pokorščini Bogu doseže pravo svobodo in to svobodo v polnosti razvije (*voluntas in Deo*).²⁷ Tako se more uveljaviti kot sodelavec Boga in z dostojanstvom zavzeti svoje mesto v središču stvarstva.

Opombe

¹ Za uvod v življenje in delo Hildegarde iz Bingna prim. M. Zátónyi, Hildegard von Bingen, Münster 2017.

² Benedictus PP. XVI, *Litterae apostolicae* »Lux sui populi«, v: *Insegnamenti di Benedetto XVI VIII*, 2 2012, LEV 20133, 363–372.

³ Prim. R. Berndt in M. Zátónyi, *Glaubensheil. Wegweisung ins Christentum gemäß der Lehre Hildegards von Bingen*, Münster 2013.

⁴ Hildegard von Bingen, *Das Buch der Lebensverdienste – Liber vitae meritorum*. Prev. M. Zátónyi, Beuron 2014, 163–164. Hildegardis Bingensis, *Liber vitae meritorum*, izd. A. Carlevaris, Turnhout 1995, 124–125.

⁵ Papež Francišek, okr. *Laudato si'* (Hvaljen, moj Gospod), Družina, Ljubljana 2015, št. 2.

⁶ Hildegard von Bingen, *Das Buch vom Wirken Gottes – Liber divinorum operum*, izd. A. Derolez, P. Dronke, Turnhout 1996, 243.

- ⁷ Prim. Hildegardis, Liber vitae meritorum I, 45 (izd. Carlevaris 31).
- ⁸ Hildegardis, Liber vitae meritorum V, 77 (izd. Carlevaris 257).
- ⁹ Hildegard von Bingen, Das Buch vom Wirken Gottes, 44. – Liber divinorum operum, I, 2, 15 (izd. A Derolez, P. Dronke, Turnhout 1996, 74).
- ¹⁰ Hildegardis Bingensis, Scivias (izd. Führkötter, A. Carlevaris, Turnout 1978, 87: »Sed tu, o homo, cum habes recorationem boni et mali, uelut in biuvio positus es«. Glej tudi Hildegardis, Scivias III, 2, 9; III, 2, 12 (izd. Führkötter, A. Carlevaris 356; 358–359).
- ¹¹ Prim. M. Zöllner, Gott weist seinem Volk seine Wege. Die theologische Konzeption des »Liber Scivias« der Hildegard von Bingen, Tübingen 7 Basel 1997, 157–162.
- ¹² Prim. Hildegardis, Liber vitae meritorum II, 33 (izd. Carlevaris, 89).
- ¹³ Hildegardis, Liber vitae meritorum III, 1 (izd. Carlevaris, 124).
- ¹⁴ Hildegardis, Liber vitae meritorum III, 26–27 (izd. Carlevaris, 139).
- ¹⁵ Hildegardis, Liber vitae meritorum IV, 4 (izd. Carlevaris, 176).
- ¹⁶ Hildegardis, Liber vitae meritorum IV, 29 (izd. Carlevaris, 191).
- ¹⁷ Hildegardis, Liber vitae meritorum IV, 5 (izd. Carlevaris, 176).
- ¹⁸ Hildegardis, Liber vitae meritorum IV, 5 (izd. Carlevaris, 176).
- ¹⁹ Hildegardis, Liber vitae meritorum IV, 29 (izd. Carlevaris, 191).
- ²⁰ Hildegardis, Liber vitae meritorum III, 28 (izd. Carlevaris, 139–140).
- ²¹ Hildegardis, Liber vitae meritorum I, 8 (izd. Carlevaris, 16).
- ²² Hildegard, Das Buch der Lebensverdienste 118. Hildegardis, Liber vitae meritorum II, 14 (izd. Carlevaris 81).
- ²³ Hildegardis, Liber vitae meritorum IV, 2 (izd. Carlevaris, 174).
- ²⁴ Hildegardis, Liber vitae meritorum III, 10 (izd. Carlevaris, 139).
- ²⁵ Glej vrstni red v Liber vitae meritorum III, 6–10: ljubezni (caritas) in strahu božjemu (timor Domini) sledi oboedientia.
- ²⁶ Hildegardis, Liber vitae meritorum III, 10 (izd. Carlevaris, 130). Glej tudi *candido religamine*, v: Hildegardis, Scivias III, 8, 21 (izd. Führkötter, Carlevaris, 509).
- ²⁷ Hildegardis, Liber vitae meritorum III, 10 (izd. Carlevaris, 130).